

Svjetski etos kao „pedagoški” projekt

Stephan Schlenzog

(1) Učiti se zajedničkom životu

„Još se uvijek moramo učiti zajednički živjeti!": Taj naprosto prijeko potreban apel predstavlja zaključak radijskog razgovora filozofa Hansa-Martina Schönherr-Manna s Hansom-Georgom Gadamerom. Poslije podužeg i intenzivnog filozofijskog razgovora, Gadamer je tu rečenicu na kraju iscrpljeno i naprosto zaklinjući šapatom izgovorio u studijski mikrofonski. Takoreći kao bit onoga što mu leži na srcu. Sažeto u jednostavne riječi, bez složene filozofijske teorije: „Još se uvijek moramo učiti zajednički živjeti!" Schönherr-Mann je od tog citata kasnije načinio naslov knjige o novovjekovnoj filozofiji i sukobu kultura u kojoj upućuje na brojne i često začudne poveznice novovjekovnih mislioca i nakana koje tvore tematski sklop svjetskog etosa. O tome je u svojim promišljanjima o filozofijskom utemeljenju svjetskog etosa govorio Hans Küng.

Učiti se zajedničkom životu: To znači susret u ozračju poštovanja i respekta, povezan sa spremnošću na potragu za putovima do uspješnog zajedništva svim razlikama unatoč. No, takvo zajedništvo ne uspijeva automatski, samo od sebe, nego o pretpostavkama i temeljima takvog zajedništva moramo brižno razmišljati.

Prihvatljivo zajedništvo moramo naučiti i uvijek ga iznova uvježbavati da bi se stabiliziralo i sačuvalo. Iz tog razloga „učiti se zajednički živjeti” znači ovo: Uspješan suživot kao proces učenja, kao „pedagoški” proces. Na taj način možemo opisati nakanu svjetskog etosa. Zadaća je Zaklade svjetskog etosa pretočiti tu nakanu u životnu stvarnost ljudi i na taj način pružiti odgovore na različite izazove pred kojima se ljudi danas nalaze.

(2) Učiti se razumijevanju kultura

Ideja svjetskog etosa nastala je na pozadini ogromnih promjena na svjetsko-političkoj pozornici. Što se tiče sukoba, središnji izazovi u budućnosti – tako je glasilo Küngovo uvjerenje onomad koncem 80-tih godina prošlog stoljeća – neće više biti blokovsko mišljenje i velike ideologije na Istoku i Zapadu. Naprotiv, prijeteće linije sukoba prolazit će više nego bilo kad do sada uzduž kulturnih i religioznih granica, i to ne samo između zapadnjačkog i islamskog svijeta nego i unutar kontinenata i nacija, u ljudskim glavama i srcima. A da bismo te sukobe ublažili, štoviše spriječili, da bismo se s tek začetim napetostima sučelili što je moguće ranije, za to jedni druge trebamo poznavati, trebamo susret u ozračju ravnopravnosti i uzajamnog poštovanja, za to trebamo kritički dijalog. A sve to nije samo nužno nego je sve to – takvo je bilo Küngovo uvjerenje nekoć i takvo je naše iskustvo danas – čak i moguće.

Na taj se način Hans Küng već onomad energično usprotivio politologu Samuelu Huntingtonu iz SAD-a. Na temelju svoje teze o neizbježnom sukobu kultura, Huntington je dao povoda da se o njemu govori posvuda u svijetu, pa je na taj način – u prvom redu nakon napada u rujnu 2001 – pružio tobože uvjerljiv model za tumačenje te do tada nezamislive katastrofe. Huntington je ignorirao da milijuni ljudi posvuda u svijetu unatoč različitoj vjeri i različitoj kulturi zajednički žive čak miroljubivo, pa su iz tog razloga prema Huntingtonovoj pesimističkoj viziji sukobi između kultura, štoviše velika globalna konfrontacija između islama (u savezništvu s Kinezima!) i zapadnjačkog svijeta, neizbježni i praktično unaprijed programirani.

Krilatica Hansa Künga – „Nema globalnog mira bez mira između religija!” – uz pomoć koje je sazeo svoj tadašnji program ni u kojem slučaju ne poriče potencijal religija i kultura za sukob. Naprotiv, na temelju ideje svjetskog etosa, Küng dolazi do oprečnih konzekvenci. A time je izrekao ono što osjeća mnoštvo ljudi.

Ono što je na ovom mjestu opisano kao globalni izazov u globalnim razmjerima, to se danas u manjem razmjeru pokazuje praktično u svim zemljama i društvima. Neovisno o tome žele li to ili ne, danas se sva društva nalaze pred izazovom nužnog organiziranja suživota ljudi različitih kultura, etnija, vjerskih predodžbi i svjetonazora. Dakako, teško je očekivati da će totalitarni sustavi sekularnog ili religioznog profila, koji taj pluralizam pokušavaju potisnuti po mogućnosti i nasilno, postići dugoročan uspjeh

nasuprot globalizaciji koja napreduje silnom brzinom, dakle u razdoblju rastućeg ispreplitanja globalnog prometa, komunikacije i gospodarstva.

No, ne promatrajmo druge nego pogledajmo sebe. Čak i u zemlji kakva je Njemačka, tema „multikulturalnog društva” već godinama predstavlja trajnu temu – i to ne tek nakon napada u rujnu 2001. godine. Kako u pogledu krupnih tako i u pogledu sitnih problema, u našoj zemlji uvijek iznova nastaju napetosti i sukobi zato što se svjetovi doslovno sudaraju, zato što ljudi iz različitih kultura i životnih konteksta nalijeću jedni na druge. Prisjetimo se primjerice rasprava o sposobnosti pojedinih religija za demokraciju, sporova oko karikatura proroka Muhameda, izvješća o problematičnim školama i problematičnim četvrtima u našim gradovima, rasprava protiv gradnje džamija i minareta, rasprava o polarizirajućim tezama Thilo Sarrazin i puno toga drugog.

Nakon toga je posvuda, u politici, medijima i za okruglim stolovima, lakomisleno zametnuta više ili manje emocionalno sprovedena rasprava o useljenicima. Pri tome se rijetko iznalaze rješenja – u prvom redu zato što su ti problemi, ukoliko se pobliže promotre, vrlo složeni, ali i zato što su oni, koji se u takvim raspravama često vrlo glasno očituju, rijetko u stanju uvažiti tu složenost.

Naravno, sve je to samo jedna strana medalje. Pored toga, i u Njemačkoj postoje nebrojena mjesta na kojima multikulturalni suživot funkcionira. A postoje i mnoge institucije, udruženja, inicijative i pojedinci koji pridonose tome da suživot uspije. No, unatoč tome, u mnogim se područjima tek treba angažirati.

Na jednoj strani objektivno postojeći problemi, a na drugoj strani difuzni strahovi i nereflektirane predrasude skrivaju ogromnu društvenu eksplozivnost koja onda eruptira u raspravama poput gore spomenutih, otežavajući suživot u školskim razredima, gradskim četvrtima ili radnim mjestima. A da ne govorimo o ekstremnim posljedicama poput masovnog ubojstva jednog rasističkog norveškog fanatika u srpnju 2011. godine – kršćanina, a ne muslimana!

Da bismo predusreli takve razvoje, da bismo prokrčili putove do uspješnog zajedništva, za to trebamo ideje i koncepcije koje su usmjerene prema budućnosti i koje ne polariziraju nego nude alternative. Ideja svjetskog etosa predstavlja takvu koncepciju, a Zaklada svjetskog etosa bi željela pružiti poticaje za ponovno promišljanje na toj liniji i promicati – koliko je to moguće već kod djece i mladeži – promjenu svijesti. Željeli bismo:

- ☉ Buditi radoznalost spram drugih kultura;
- ☉ Posredovati znanje o vlastitoj i o stranim kulturama i njihovim vrijednostima;
- ☉ Pomagati u razgradnji predrasuda kako bismo time omogućili kritički susret u ozračju uzajamnog poštovanja;
- ☉ I na koncu stvarati svijest o tome kako se možemo sporazumjeti oko zajedničkih vrijednosti u našim različitim životnim područjima da bi naš suživot uspio.

Koliko je silna potreba za angažiranjem, to se ne pokazuje samo u ozloglašanim problematičnim četvrtima i žarištima socijalnih problema u našim velegradovima. Čak i u akademsko-idiličnim gradovima, kakav je Tübingen, postoje škole s učenicama i učenicima iz gotovo dvadeset različitih kultura, etnija i religija. Preduvjet prihvatljivog suživota jest znanje jednih o drugima, o različitostima i o zajedničkim obilježjima, kako predrasude i klišeji tada uopće ne bi nastajali. A za takvo znanje o vlastitoj i o stranim kulturama – ako hoćete ovako: za takvu „međukulturalnu” i „međureligijsku kompetentnost” – temelje bi trebalo položiti što je moguće ranije, po mogućnosti već u obitelji i vrtiću, pa ga produbljivati za vrijeme školske svakodnevnice, doživljavati ga i prokušavati u zajedničkom životu.

Iz tog razloga, kad je riječ o međukulturalnim pitanjima, vrtići, dnevna boravišta i u prvom redu škole predstavljaju prvorazredna mjesta učenja. A Zaklada se svjetskog etosa od prvih dana dosljedno trudila oko toga da svoje teme i sadržaje učini dostupnim učiteljskom kadru i razvije različite projekte, materijale prokušane u praksi i instrumente za pedagošku svakodnevicu – u suradnji s nastavnim kadrom iz škola i predmeta vrlo različitih vrsta a često i uz stručno savjetovanje i podršku od strane visokoškolskih pedagoga. Detaljno predstaviti sve naše školske aktivnosti na ovom mjestu, to bi nadilazilo okvir ove publikacije. Dodatne informacije mogu se pronaći na web-stranici naše Zaklade www.weltethos.org. Na ovom će mjestu morati dostajati nekoliko sumarnih uputa:

- ☉ Prva smo školsko-praktična iskustva mogli sabrati na temelju „Nastavnog nadmetanja” koje smo proveli posve rano u Njemačkoj i Švicarskoj, kasnije i u drugim zemljama, a naposljetku regionalno ograničeno čak i u Tübingenu. Zadaća Nadmetanja bio je razvoj nastavnih jedinica i školskih projekata o međukulturalnom

suživotu i pitanjima u pogledu vrijednosti. Na taj smo način vrlo rano dobili i veliku paletu vrlo preglednih i praksi bliskih poticaja za školsko-praktično izvršenje tih tema, koji prije svega i pokazuju u kojoj mjeri uzbudljivo, višestrano i atraktivno može biti sučeljavanje s takvim pitanjima, kako za djecu tako i za mlade.

- ☉ Važan korak u smjeru didaktičke obrade i posredovanja poduzeli smo uz pomoć Multimedijalnog projekta „Potraga za tragovima. Svjetske religije na putu.” o kojem smo već govorili. Njegovih sedam gotovo jednosatnih filmova, koji će uskoro postojati i kao višejezično međunarodno izdanje, postali su ustaljenom sastavnicom ponude mnogih medijskih ustanova i školskih biblioteka, a ilustriranu popratnu knjigu i za nju osmišljen interaktivni CD-ROM za pripremanje ne koristi samo nastavni kadar nego se koristi čak i neposredno tijekom nastave.
- ☉ Na temelju tog projekta nastala je naša Izložba „Svjetske religije – svjetski mir – svjetski etos”. Ta je Izložba u međuvremenu kod Zaklade svjetskog etosa dostupna na više jezika i u više formi, pa se već godinama s velikim uspjehom koristi ne samo u Njemačkoj nego u mnogim zemljama posvuda u svijetu. Ne izlaže se samo u školama nego i na vrlo različitim javnim forumima: u bankama, štedionicama i državnim institucijama, u obrazovnim ustanovama i akademijama, u sklopu velikih organizacija, kao što su Ujedinjene nacije i Međunarodni monetarni forum, u okrilju religioznih organizacija, u zajednicama i duhovnim centrima svih velikih religija.
- ☉ Veoma je prihvaćen naš obuhvatni Registrator s materijalima „Svjetski etos u školi”, koji je u međuvremenu doživio treće izdanje na 506 stranica. Nastajao je godinama u suradnji s ljudima praktično angažiranim u školama, pa pruža mnoštvo materijala za nastavno-praktični rad zajedno s našim nastavnim medijima a u svrhu posredovanja naših tema. Verzija prilagođena za švicarski kontekst nastala je u suradnji s Pedagoškom visokom školom „Središnja Švicarska”.
- ☉ Posve novim putovima medijskog posredovanja konačno smo zakoračili uz pomoć naše Internetske platforme za učenje „A Global Ethic now!”. Na njoj se zainteresirani mogu interaktivno upoznati s temom svjetskog etosa i različitim aspektima te teme:

religija, politika i gospodarstvo. Jedno područje u sklopu Platforme za učenje – „Svjetski etos u svakodnevnici” – oblikovano je po mjeri iskustvenog svijeta mladih: Na temelju situacija etičke dileme, koje se na tom mjestu mogu interaktivno odigrati, mlade treba senzibilizirati za to da se u svakodnevnici oni sami neprestano nalaze pred izazovima u stvarima etosa. Korištenje Platforme za učenje je besplatno a postoji na njemačkom, engleskom i francuskom jeziku.

- ☉ Povrh toga, Zaklada svjetskog etosa oduvijek organizira obuke i usavršavanja nastavnog kadra o svjetskim religijama i veoma različitim aspektima tematskog sklopa svjetskog etosa. Osim toga, pokrećemo i pratimo školske projekte i međureligijske inicijative, pri čemu tijekom pretakanja u praksu pružamo sadržajne poticaje i pomoć. Na koncu su naročitu radost izazvali pedagoški projekti međunarodne suradnje u Kolumbiji i u Hong Kongu o kojima u svom prilogu pobliže govori Günther Gebhardt: Oni pokazuju da ideje, materijali i mediji, koje smo razvili, i u drugim zemljama i kulturama „postaju popularni” u vrlo pozitivnom smislu riječi, u njima se, nakon što su prevedeni i prilagođeni, praktično koriste i posvuda šire.

(3) Učiti se življenju vrijednosti

U slučaju teme svjetskog etosa na jednoj je strani riječ o tome, kako je to gore opisano, da se steknu znanja o ljudima iz drugih kultura i njihovim životnim svjetovima, no čak i o tome da se bolje razumije vlastita kultura. No, na drugoj strani, riječ je i o promjeni svijesti, o posredovanju vrijednosti, o promjeni stavova. Te su dvije dimenzije povezane, prožimaju se. Preduvjet razumijevanja stranih životnih svjetova nije samo znanje nego i spremnost upustiti se u strano. A posredovanje vrijednosti ne može se zbivati apstraktno nego uvijek pretpostavlja znanje o tim vrijednostima i o tome kako su te vrijednosti u različitim kulturama i religijama utemeljene, o tome zašto te vrijednosti danas trebamo u svrhu prihvatljivog suživota i kako se ljudi mogu senzibilizirati za vrijednosti u njihovim dotičnim životnim kontekstima i motivirati za odgovarajuće stavove.

Etičkom se ponašanju moramo učiti, i to što je moguće ranije. Neurobiolozi i pedagozi su doznali da s etičkim učenjem stvari ne stoje

drugačije nego s usvajanjem umijeća i znanja općenito. Dojenčad ne dolaze na svijet kao etički misleće i djelatne individue nego s potencijalom da se etičkom ponašanju mogu naučiti – u slučaju da s njim budu sučeljena. Iz tog razloga, djeci od rođenja treba pružati uzor s obzirom na vrijednosti kao što su poštovanje, nenasilje, solidarnost i tako dalje. U tom će slučaju tu kulturu vrijednosti moći i usvojiti i uvježbavati.

Jedino ako djeca već zarana doživljavaju i uče,

- ☉ da je svoje interese spram drugih bolje afirmirati bez agresivnosti i nasilja;
- ☉ da povjerenje nastaje samo onda kad jedni druge ne lažemo i kad se jedni na druge možemo osloniti;
- ☉ da je za sve bolje da jedni s drugima postupamo pravedno i da se po mogućnosti ponekad odrekemo vlastite koristi;
- ☉ da boja kože, religija, spol, osobne sklonosti ili hendikepi ne smiju biti temelj omalovažavanja i segregacije;
- ☉ dakle, ako uče i doživljavaju što je moguće ranije da prihvatljiv suživot uspijeva kad jedni s drugima postupamo ljudski,

tada i jedino tada ta će se djeca i kasnije ponašati odgovarajuće kao mladi i odrasli. Ne usredotočuje se Deklaracija o svjetskom etosu iz Chicaga slučajno na vrijednosti nenasilja, pravednosti, istinoljubivosti i partnerstva i na načela „ljudskosti” i „uzajamnosti” (zlatno pravilo).

Takvo učenje i doživljavanje etičkih stavova jest proces, koji u pravilu uspijeva onda kad započne u obitelji i svoj nastavak doživi u vrtiću i školi. Taj se proces obično naziva i „odgajanjem”. Zanimljivo je da se pedagoško osoblje u vrtićima i dnevnim boravcima posve samorazumljivo naziva „odgajateljicama” i „odgojiteljima”. Za razliku od toga, nastavni kadar u školama, prije svega u višim razredima, često naglašava da njihova zadaća nije odgajati djecu nego posredovati znanje.

Naravno, središnja je zadaća stručna osposobljenost učenica i učenika, a niti jedna škola, ma koliko dobra bila, ne može nadoknaditi ono što je propušteno u obiteljskom domu s obzirom na zaštićenost, odgoj i posredovanje vrijednosti. No, obratno, prije svega iskusan nastavni kadar ističe da kao učiteljica ili učitelj uopće ne možemo „ne odgajati”. Zašto? Zato što isključivo putem svoje osobnosti, načinom kako utječemo, kako se posvećujemo i kako reagiramo na djecu i mladež – dakle, putem svog osobnog primjera – uvijek

posređujemo stavove, koji kod djece i mladih iznova izazivaju stavove s njihove strane: Susrećemo prihvaćanje i povjerenje, uvažavaju nas djelomično ili uopće ne ili se susrećemo čak s neprihvatanjem. Posve neovisno od onoga što govorimo nego isključivo na temelju onoga kako govorimo.

Kao otac dvije kćerke, to u obiteljskom kontekstu doživljam gotovo svakodnevno: Posredovanje stavova – a na taj način i vrijednosti – u pravilu uspijeva na temelju vlastitog stava, vlastitog primjera, o kojem ovisi vlastita vjerodostojnost.

To se odnosi također i naročito na nastavni kadar. U tom se sklopu u stručnoj literaturi govori i o „autoritativnom” stilu odgajanja – to se ne smije brkati s „autoritarnim”! – koji se korijeni u primjeru i preko njega dobivenom prirodnom autoritetu osoba koje odgajaju i poučavaju. Uzeti sami za sebe, stručno znanje, metodika i didaktika ne predstavljaju jamstvo za uspješno poučavanje, nadasve kad je riječ o posredovanju vrijednosti. Iz tog razloga psiholozi i pedagozi naglašavaju danas silnu važnost zbivanja odnosa u školskoj svakodnevnicu. Riječ je o sposobnosti motiviranja učenika i učenika da se otvore i omoguće učenje na višeslojan način. Dakako, to ne uspijeva samo od sebe nego kod odgajatelja pretpostavlja vlastito stajalište o vrijednostima, koje iznova zahtijeva samokritiku i stanovitu mjeru samorefleksije.

Takvo uspješno zbivanje odnosa – u ovom slučaju između nastavnog kadra, učenika i roditelja – temeljno je i za školsku kulturu kao cjelinu. U današnje vrijeme mnoge škole formuliraju uzore i kodekse ponašanja uz pomoć kojih artikuliraju svoje predodžbe o zajedništvu. Takvi su dokumenti važni i od pomoći za neprestano uvjeravanje i promišljanje jer se u školskoj svakodnevnicu izazovi s etičkom dimenzijom svakodnevno nameću: u odnosu nastavnog kadra i učenika, u ophođenju s nasiljem, u odnosu etničkih skupina ili dječaka i djevojčica jednih prema drugima i u sklopu puno toga drugog. Dakako, škole same ne mogu stvarati vrijednosti. Trebaju smjernice ili programe koji će im služiti kao temelj i usmjerenje. No, takve smjernice ne možemo prepustiti na volju predodžbi jednog učitelja ili jedne učiteljice nego do njih trebamo doći u procesu pronalaženja konsenzusa svih sudionika školskog života.

Na temelju svog pristupa, koji prelazi granice kultura, svjetski etos u tom pogledu može predstavljati prihvatljivo usmjerenje, možda čak i pružiti koncepciju oko koje je moguće postići konsenzus. Svoja nastojanja oko posredovanja vrijednosti nastavni kadar može ravnati prema načelima

svjetskog etosa, pa na taj način zadobiti mjerilo uz pomoć kojeg može usmjeravati svoje vlastito djelovanje, kao i nastavne sadržaje i metode.

U Njemačkoj postoje mnoge škole koje su posljednjih godina zakoračile tim putem: od svjetskog etosa prema školskom etosu. On može započeti s „pravilima” za pojedinačne razrede, koja su zajednički osmišljena i koja svi prihvaćaju, a može prerasti u cjeloviti proces unutarnjeg razvoja škole. Naročito u suvremenom multikulturalnom kontekstu naše škole trebaju temeljni etički konsenzus koji se napaja iz resursa različitih religija i kultura i koji se može lokalizirati u onim kulturama i religijama koje su nazočne u nekoj školi.

Dakako, pri svemu je tome odsudno to da se takav školski etos ne iscrpljuje u onom deklarativnom. Svi ga sudionici moraju biti u stanju doživjeti, moramo ga uvijek iznova uvježbavati i mora se uvijek iznova dokazivati u svakodnevnicima: kao baza vrijednosti koja će čak i pod višestrukim izazovima i opterećenjima nositi školsku svakodnevnicu i koja će biti u stanju pružiti usmjerenje čak i u teškim situacijama izbora.

(4) Interkulturalno i etičko učenje u gospodarskim poduzećima

Zaoštreno bismo mogli reći: Ono što je na ovom mjestu rečeno za odgojni i školski kontekst, to se analogno odnosi i na područje gospodarstva, na poduzeća. Ili drugačije kazano: Teme „interkulturalnosti” i „vrijednosti” u jednakoj su mjeri relevantne i za poduzeća, pa čak i u njima predstavljaju „pedagoški” izazov u posve obuhvatnom smislu.

Što se tiče teme „interkulturalnosti”, to je očigledno. U naše doba čak i manja poduzeća srednjeg i nižeg ranga rade u globalnim okvirima, pa čak i u seoskim regijama teško da postoje poduzeća u kojima nisu zaposleni ljudi iz različitih kulturnih krugova. Preduvjet uspješnog i funkcionalnog zajedništva jest minimum znanja jednih o drugima. Kao što je to gore pokazano, to važi za društvo u cjelini i to važi naročito za poduzeća. A kad se potom još susretu kulture obilježene sekularizacijom i religijama, onda to nerijetko izaziva gnjev i zbunjenost. U tom slučaju primjereno utvrditi granice tolerancije i na jednoj i na drugoj strani, to zahtijeva senzibilnost, otvorenost i minimum stručnog znanja.

Ta se pitanja još hitnije nameću kad poduzetnik svoje suradnike šalje u strani kulturni krug ili u stranim zemljama posluje s lokalnim poduzećima. Danas u savjetničkoj struci vlada rasprostranjeno suglasje o tome da će to uspjeti samo onda kad bude išlo ruku pod ruku s interkulturalnim

senzibiliziranjem spomenutih i dobro utemeljenim posredovanjem interkulturalne kompetencije. Preduvjet uspješnih radnih i poslovnih odnosa s ljudima iz drugih kultura jest razumijevanje njihovog ponašanja i njihovog životnog svijeta – a da ne govorimo o potencijalu za sukobe u slučaju nesporazuma. A takvo razumijevanje mora poprilično nadilaziti znanje o kulinarskim običajima, modelima komunikacije i pravilima oslovljavanja. Ono u sebe mora uključivati duboku kulturnu dimenziju, a u slučaju mnogih kultura prije svega čak i tamošnju religiju koja te ljude obilježava duboko u nutrini na često neočekivan način za nas sekularizirane Europljane i koja upravlja njihovim ponašanjem.

A kako se poduzetnici danas ophode s tim izazovima? Naravno, sve više poduzeća raspolaže stručnim „Human Resources Management”-om koji u sklopu „Diversity Management”-a pokušava udovoljiti kulturnoj različitosti svojih suradnica i suradnika. A mnoga će si poduzeća u svrhu pripremanja svojih putnika u inozemstvo, prije svega ako će tamo boraviti duže vrijeme kao iseljenici, priuštiti stručne i interkulturalne treninge.

No, nemalom broju poduzeća, u prvom redu nižeg i srednjeg ranga, te se teme još uvijek čine vrlo stranim. Oslanjaju se na to da će se njihovi suradnici jedni s drugima već na neki način slagati, a većinom interveniraju u svrhu očuvanja mira u poduzeću kad je riječ o prijetećim sukobima koji su uvjetovani kulturno ili religiozno. A što se tiče pripremanja za boravak u inozemstvu, odveć se često iscrpljuju podrškom u organizacijskim pitanjima, pa čak i veća poduzeća svojim budućim predstavnicima nerijetko pružaju jedino brze interkulturalne tečajeve od nekoliko sati tijekom kojih se u pravilu mogu posredovati znanja na razini turističkog vodiča – što je u svakom slučaju daleko od dubokog razumijevanja strane kulture. A onda se čudimo kad suradnici u inozemstvu dožive neuspjeh zato što čak i nakon više godina naprosto ne razumiju svoje lokalne kolege i poslovne partnere...

A etička dimenzija? Hans Küng je u svom promišljanju o „gospodarstvu i svjetskom etosu” o tome rekao već mnogo toga. Na ovom mjestu trebamo jedino još jednom pojasniti „pedagoški” aspekt tog izazova.

U svrhu ilustracije općenitog u konkretnom, želio bih izvijestiti o seminaru koji je naša Zaklada svjetskog etosa organizirala zajedno s jednim savjetničkim poduzećem. Na taj smo seminar u sklopu teme „etos za gospodarstvo” pozvali nositelje izbora, članove uprave i vlasnike poduzeća. Kako smo to kasnije čuli, mnogi su sudionici očekivali metodički dotjeran savjetnički seminar koji će im posredovati instrumente i strategije za rješenje

stanovitih etičkih problema. No, sudionici su doživjeli intenzivne razgovore o samo dvije teme: „ljudskost” i „istinoljubivost”. Prvo je bilo postavljeno pitanje o tome što pojedinci sasvim osobno povezuju s tim pojmovima, kakve veze imaju s njihovom osobom i njihovim etosom. Potom se promišljalo o tome koliko te teme jesu ili nisu važne za njihovu profesionalnu svakodnevnicu. Onda se raspravljalo o tome na kojim mjestima i u kojoj mjeri može doći do kolizije između vlastitih stavova i sile okolnosti u profesionalnoj svakodnevnicu. A onda se na koncu promišljalo o tome kojim mogućnostima raspolaže pojedinac u svom individualnom djelovanju da u poduzeću nešto promijeni u tom pogledu osobno ili preko struktura.

Razgovori su tekli začudno intenzivno, a rezultatima je većina sudionika bila iznenađena. Mnogi su potvrdili da u sklopu svoje profesije o tim pitanjima gotovo nikad nisu razmišljali. Mnogi su se tužili na to da im za to naprosto nedostaje vrijeme ili sugovornik. U svakom slučaju, o takvim se temama jedva govori u poduzećima unatoč uzorima i vrijednosnim kodeksima. Mnogi su se pokazali iznenađenim time koliko su takva temeljna etička pitanja važna za njihovu profesionalnu svakodnevnicu i kojim praktičnim mogućnostima raspolažu da u tom pogledu nešto promijene u pozitivnom smjeru kako bi svoje osobne predodžbe o vrijednostima iznova više uskladili sa svojim angažmanom na poslu.

To još jednom potvrđuje da pitanje o vrijednostima – kao i tema interkulturalnosti – čak i u području gospodarstva na koncu predstavlja „pedagoški” izazov u jednom posve obuhvatnom smislu. Kao što se to moglo i očekivati, poduzetnik treba strukture, ustanove, uzore i strategije da bi u složenom svijetu suvremenog gospodarstva mogao udovoljiti etičkim pitanjima. O pojedinim stvarima već smo izvjestili u poglavlju „Gospodarstvo i svjetski etos”. No, na koncu su ljudi oni o kojima je riječ i koji se za to moraju pridobiti. A to su ljudi od čijih izbora i od čijeg osobnog djelovanja u konačnici ovisi hoće li ili neće etička načela biti opovrgnuta u poduzetničkoj svakodnevnicu. U konačnici je riječ o nutarnjim stavovima pojedinaca o kojima etička poduzetnička kultura ovisi. A takvim se stavovima moramo učiti, o njima moramo promišljati i njih moramo uvježbavati da bi se mogli održati tijekom malih i velikih izbora u profesionalnoj svakodnevnicu i uz to po mogućnosti nadahnjivati druge. Nije slučajno to da je jedna visokopozicionirana suradnica s jednog drugog seminara za rukovodni kadar bila uvjeren da će u slučaju etičkih pitanja često više postići uz pomoć dobrog razgovora nego uz pomoć mnogo papira i skupih procesa...

Zato Zaklada svjetskog etosa na svom novoutemeljenom Institutu svjetskog etosa (Global Ethic Institute) Sveučilišta Tübingen (WEIT), o kojem na koncu želim još kratko progovoriti, i jest od teme „globalni gospodarski etos” načinila jedno od težišta svog rada.

(5) Institut svjetskog etosa

Zanimljivo je da je poticaj za osnivanje takvog instituta došao iz područja gospodarstva, поблиže od južnonjemačkog poduzetnika Karla Schlechtea kojemu je ova knjiga posvećena. Jer mu je na poseban način stalo do pitanja etosa u gospodarstvu i u poduzećima, oduševljen tematskim sklopom svjetskog etosa već godinama zajedno sa svojom suprugom Brigitte prati i podupire rad Zaklade svjetskog etosa. Institut svjetskog etosa, koji financira, utemeljen je u svibnju 2011, a sa svojim je radom započeo u ljetnom semestru 2012. Informacije o tome zainteresirani mogu pronaći na web-stranici naše Zaklade. Svrha i zadaća Instituta svjetskog etosa jest – sažeto kazano – obuhvatni program Zaklade svjetskog etosa, čiji je spektar prikazan u ovoj knjizi, ukorjenjivati i razvijati u univerzitetskom prostoru u sferi istraživanja i poučavanja. Uz to bi uposleni na Institutu pored svog istraživačkog angažmana trebali što je moguće više osmišljavati inovativne doprinose za nastavnu ponudu Univerziteta u Tübingenu: uz pomoć odgovarajuće sveučilišne nastave i studijskih programa, uz pomoć nastave u sklopu dodatne znanstvene i opće izobrazbe, kao i u sklopu studija izvan redovitog programa („Studium Generale”).

Prvo sadržajno težište Instituta treba biti posvećeno utemeljenju i konkretiziranju globalnog gospodarskog etosa za što je utemeljena katedra za globalni gospodarski etos. Druga sadržajna težišta, primjerice u području interkulturalne pedagogije, planirana su za budućnost. Uz to bi nacionalni i internacionalni znanstvenici i praktičari trebali – uvijek se uzajamno nadopunjujući – istraživati i poučavati na Institutu ograničeno razdoblje, pa na taj način doprinijeti što je moguće stručno široj i slojevitijoj ponudi Instituta.

No, pored (samorazumljivog) temeljnog istraživanja i poučavanja o globalnim gospodarsko-etičkim problemima, na Institutu svjetskog etosa trebaju se razvijati i posredovati praktično korisne koncepcije za implementiranje globalnog gospodarskog etosa. Cilj je da se studenti, koji će jednog sami biti nositelji odgovornosti u poduzećima, gospodarstvu i u

društvu općenito, senzibiliziraju za etička pitanja i na praksi blizak način pripreme za njihovu kasniju profesionalnu svakodnevicu. Pri tome je prije svega riječ o tome,

- ☉ da im se pokaže, koji su to etički izazovi nazočni danas u društvu, gospodarstvu i poduzećima;
- ☉ da im se predoče načini na koje se – pozitivno ili negativno – danas u praksi ophodi s takvim pitanjima;
- ☉ da im se pomogne da razviju vlastita stajališta i vlastiti nutarnji stav spram tih pitanja;
- ☉ kako bi na taj način bili pripremljeni za etičke izazove u svom kasnijem pozivu u jednom sve više i više globaliziranom svijetu.

Stoga i posredovanje globalnog gospodarskog etosa, kao i tematskog sklopa svjetskog etosa sveukupno, na svoj način predstavlja složen „pedagoški” projekt, koji se treba ostvariti na Institutu svjetskog etosa Sveučilišta u Tübingenu i koji naglašava važnost tematskog sklopa svjetskog etosa za naše suvremeno društvo.